

~~D. X. 92.~~

U. 68 (4.)

~~H. F. u. 68.~~

Emb. 11. 2. 6

Table des Ouvrages contenus dans ce Volume C.

1. Bazon. (J. A.) Eloge historique de l'université de Paris, latin, français, et avec des remarques
discours prononcé aux écoles de médecine le 11 8bre 1770.
2. Guerin. (F. M.) Mandatum ob recens natum Sereniss. Burgundiae Ducem.
3. Le Bel. (M. F.) Mandatum rectoris
4. Mandatum rectoris
5. Le Bel. (M. F.) Mandatum rectoris
6. id Mandatum rectoris
7. Hamelin. (P.) Mandatum rectoris.
8. id Mandatum rectoris
9. id Mandatum rectoris
10. Jacquin. (S.) Mandatum rectoris
11. id Mandatum rectoris
12. id Mandatum rectoris
13. Cogey. (F. M.) Mandatum rectoris ob dilatam Scholarum instaurationem.
14. Guerin. (F. M.) Mandatum rectoris
15. id Mandatum rectoris
16. id Mandatum rectoris
17. id Mandatum rectoris pro consecratione regis
18. Doujad. (Joan.) Panegyricus Ludovici magni obres hoc anno regni XLI praeclare gestas.
19. Broucher. (P.) Panegyricus Augustiss. Delphino dictus Lutetiae Parisiorum in collegio
Charomontano Ann. 1662.
20. Schoepflinius. (Jo. D.) Panegyricus Ludovico XY.
21. Crevier. (J. B. L.) Oratio in restitutam regis valetudinem habita in instauratione Scholarum
Collegio Dormano-Bellovac. 1744.
22. Le Roy. (Chr.) Divi caroli magni, regis Francorum et Occidentalium imperatoris laudatio

23. Geoffroy (J. B.) De amore Patriae oratio.

24. Petit (Ludov.) Oratio de iis quae ad eloquentiam, tum sacri, tum profani codices
conferunt, praesidiis habitae =

25. Hauvilliers (J.) Ludovico victori moderato oratio.

26. Manque

27. Geoffroy (J. B.) Ex bello quod anno proxime elapso gestum est, gerendi hoc anno belli
quale omen repeti possit Oratio.

28. De Salmeus Pœ Estampe iconologique en forme de Médaille, dont le type représente le
es fils Des intéressement dessinée et gravée par J. J. Pasquier avec la
description de cette estampe.

29. Leroy (Chr.) Quantum litteris debeat virtus oratio.

29bis id Quo potissimum in instituendis pueris sublevari possit magistrorum
labor. Oratio.

30. Geoffroy (J. B.) Augustis parentibus Delphino et Delphinæ gratulatio.

31 Manque

32. Kaltor (Ant.) Oratio habita in instauratione Scholarum collegii Dormano. Bellouaci.

33. Geoffroy (J. B.) Quo loco inter cives vir litteratus habendus sit oratio.

34. Le Beau (J. L.) De pace oratio gratulatoria.

35. Kaltor (Ant.) Oratio funebris Mariae Polonorum regis filiae, Gallorum reginae.

36. Xaupi (Joseph.) Discours latin prononcé par = officia à la procession du recteur de
l'université, dans l'Eglise de l'abbaye royale de St Antoine avec la
traduction

37. Lacquin (Et.) Discours prononcé le jour de la procession de l'université, à l'occasion
de la Profession de Madame Louise Marie de France (latin français)

38. Xaupi (Jos.) Compliment fait par = au nom de la compagnie à M^r de La Roche-
aymond au sujet de sa nomination à la chaire des bénéfices 1771.

38bis Guerin (P. N.) Mandatum rectoris. Praemium eloquentiae latinae

- 39 Mauduit (F) *Utrum Vulgo plebeciorum Liberos humanioribus litteris excoli oporteat Oratio.*
- 40 Nauvilliers (J.F) *Ludovico XV regi Galliarum dilectissimo Laudatio funebris*
- 41 *Ad Supremum Senatum gratulatio post reditum habita universitatis nomine*
42. Walter (Ant) *Oratio habita in instauratione Scholarum collegii Dormano-Pellovaci*

UNIVERSITÉS DE PARIS
BIBLIOTHÈQUE DE LA SORBONNE

13, RUE DE LA SORBONNE - 75257 PARIS CEDEX 05
TEL : 01 40 46 30 27 - FAX : 01 40 46 30 44

Inv.

SIGB

Sib11

SU

Cote

U 68 in-4

1153802502

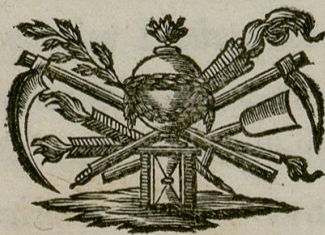

LUDOVICO⁴⁰ XV,
REGI GALLIARUM DILECTISSIMO,
LAUDATIO FUNEBRIS,
JUSSU ET NOMINE
COLLEGII REGII,
D I C T A

A JOANNE-FRANCISCO VAUVILLIERS,
Equite, Regis Consiliario, Lectore & Græcarum
Litterarum Professore Regio;

In Instaurationem Scholarum Regiarum.

PARISIIS,
Ex Typographiâ PHILIPPI-DYONISII PIERRES,
viâ San-Jacobæâ.

M DCC LXXIV.
CUM PRIVILEGIO REGIS.

LUDOVICO XV.

REGI GALLIARUM DILECTISSIMO,

LAUDATIO FUNEBRIS,

IUSSU ET NOMINE

COLLEGII REGII,

DICTA

A JOHANNES-FRANCISCO VAUVILLIERS,

Episcopi, Regis Consultis, Lectore & Graecarum

Litterarum Professore Regio;

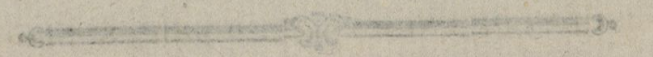
In Institutionem Scholarum Regiarum.

PARISIIS,

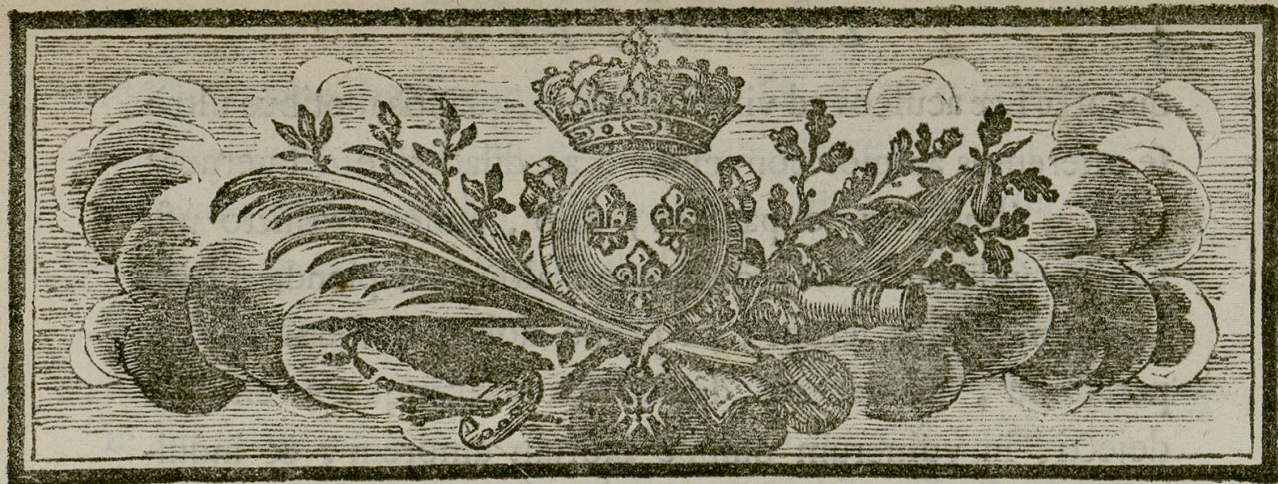
Ex Typographia Philippi-Dionisii PIERRES,

vis San-Jacobi.

M DCC LXXIV.

Cum Privilegio Regio.

LUDOVICO XV,

REGI GALLIARUM DILECTISSIMO,

LAUDATIO FUNEBRIS.

RÆSENTIBUS Regis Dilectissimi beneficiis cumulos, si licuit aliter, ILLUSTRISSE REGNI ADMINISTER *, ad celebrandas Restauratoris sui laudes ultimos accedere non decuerat. Nec, si quid ad hujusce Domûs gloriam ex ipso officio conferre debuit Oratoris facundia, aut eâ opinione inducti venistis, Auditores, quidquam iniquius ipsi contingere poterat, quàm & me potissimùm, & post eos dicere, qui, præter alias commoditates, etiam quodam prærogativæ jure suffragia vestra occupaverunt. Qui manantibus lacrimis hærentes, crudum vulnus manibus invadentes, quàm facilè penetrantes elo-

* *M. le Duc de la Vrilliere.*

quentiæ suæ aculeos ad vivum adigere, quantis motibus ultrò se offerentes animos convellere, ac dilacerare debuerunt!

Sin, illud, quod parente, filio, amico extincto usu venire videmus, ut, quicumque altiùs accipiendæ plagæ idoneum pectus ferunt, ex primo doloris impetu ac desperatione, ad lentam deindè taciturnamque mœstitiam dejecti, in vulnerum quippè suorum amorem, & inquirenda discrucianti cordis instrumenta convertantur; ita & vos, Auditores, in optimi Regis parentisque interitu plenam mœroris ac desiderii vocem, quæ vestro dolori conveniat, expectatis; si nihil aliud Collegas meos in tantâ perniciæ voluisse credendum est, nisi, ut coacervatos in uno suos omnium dolores unus animus gerens, in altiores ergo gemitus erumperet, acrioribusque multorum stimulis percitus Orator Auditorum quoque animos vehementiori quasi necessitate conturbaret atque commoveret; eccuinam potiùs acerbissimæ tragœdiæ partes tribuendæ fuerunt? Qui adolescens spem, vix juvenis honoris optatissimi fructum ab optimo Rege nactus, tantisper priorem labentis Domûs, & quasi deficientis ægritudinem sentire jussus, quò præsentius sublevantis auxilium, lætiora sanantis remedia, gratior amplificantis munificentia veniret; cùm multis jam mensibus nihil nisi de dono & dante cogitarem, cùm omnes mentis meæ curas, omnes gratissimi animi affectus ad gratulandum excellentissimo Regi virtutem liberalitatemque designatus Orator direxissem, subitò ab tantâ expectatione, voluptate, superbiâ omnia mihi videam horribili casu in luctum, fletum, acerbissimamque dejectionem mutata esse, atque conversa!

O gravem hominum fortunam ! O duros rerum pulcherrimarum exitus ! O calamitatem improvifam , perniciemque nullius verbis adæquandam ! uno die , puncto temporis huccine omnia recidiffe , ut pompa funere , dies folemnis exequiis , vivi laudatio mortui comploratione exciperentur ! ut , quod monumentum amantiffimo Regi in fui ipfius beneficii contemplationem furgere videbatur , nunc penè ad morituri fepulchrum reperiatur fuiſſe defoſum ! Heri , Auditores , heri , his in fundamentis , ad durablem viventis amorem , ad fempiternam , qui debuit eſſe immortalis , memoriam , imago Regis cariffimi amiciffimâ manu deponebatur : hodiè corpus fepulchro inclufum , terrâ depreſſum ab omnium oculis , honore , cultu removetur. Heri ſedem à ſe conſtitutam ingredienti præſto eſſe , excipere , vota nuncupare : hodiè nullum in terris habenti , ne ſub terrâ quidem certum domicilium habeat , ne quamplurimis annis in ultimâ fede conquieſcat , precari neceſſe eſt. Heri præſentem , ſtantem , audientem intueri , alloqui , gratulari : hodiè non præſentis , ne viventis quidem imaginem aſpicere , non ſpiritus intercluſos haurire , non cæcis jam oculis , non ſurdis auribus debitam gratiam oſtentare licet ; non dextram amplecti , quæ nihil eſt ; non Deum orare , qui , quod erat cariffimum , abſtulit.

Sed nimirum lacrimæ tantis rebus non ſatis , opinor , faciunt. Majus eſt aliquid , quod à nobis flagitari intelligimus : quod neque denegare poſſumus , nec rectè etiam tenuitatis noſtræ excuſatione voluerimus : propositam multis magniſque meritis mercedem , gloriam ſcilicet ex recognitione factorum ſuorum , & ad præſentes poſterosque commendatione.

Quæ cùm duobus maximè Oratorum Scriptorumque vitiis obruatur, adulatione & malitiâ: illâ, quia semel tincti mendacio sermones, etiam veri fidem prudentibus elevant; hâc, quòd perlatae in vulgus nequitiae cum optimarum rerum detrimento & contumeliâ serpunt ac diffeminantur; illud mihi imprimis præstabile contingit, Auditores, ut & ego ab utrâque istâ labe animum semper remotissimum habuerim, & coram iis hominibus verba nunc habeam, qui, cùm & officium meum in tantâ necessitudine probare necessariò debent, & ejus rationem modumque discernere sciunt, tum neque vanâ hominis dissimulatione, etiam in summâ virtute Deum sibi proponi volunt; nec inter multa egregiè ac præclarè facta, si quid humanitùs errore aut negligentia fuerit admissum, idcirco statim rerum præstantissimarum laudem, benefactorum memoriam, totius denique vitæ fructum deleri censent oportere, atque aboleri.

Nihil itaque cum adulatione aut dissimulatione, nihil cum cujusquam injuriâ aut damno conjunctum, nihil divinum; humanè dicam, Auditores, & probabiliter; si qua in pluribus Galliae Regibus ornamenta præcipua ac propria fuerunt, quaecumque sive ad tuendam Imperii dignitatem, sive ad fovendam caritatem pertinent, ea in LUDOVICO Decimo-Quinto extitisse, plura quam in uno, non minora quam in ullo.

Vos bonâ veniâ, bonâ fide, quemadmodum dicam, sic & verba mea excipite, Auditores, benevolentiamque vestram jam experto accommodate.

P A R S P R I M A.

QUI hoc Orationis genere usi sunt, hanc sibi normam plerosque video finxisse, ut generis splendorem, amplitudinemque majorum non tacerent illi quidem; sed ita tamen veluti alienum quoddam ab eo, quem laudandum suscepissent, prætereundo locuti, totam celeriter Orationem ad ingenii animique virtutes deflecterent, solas nimirum, undè veram propriamque homini laudem confici crederent posse, atque prædicarent.

Taceamus, si placet, quæ leviora sapientibus existimantur, ornamenta corporis. Quid? illa ipsa, ex quibus potissimum esse ac vigere credimur, ingenii animique bona, sive à naturâ nondum sentientibus infusa, sive ab disciplinâ non cupientibus, qui ignorent, explicata, rectius quisquam sua dicturus fuerit, antequam matura deindè ætate ratio & virtus colendo, augendo, profecta quidem aliundè initia, incrementorum tamen suorum jure, in suam rem substantiamque certâ jam & constanti cum laude convertat?

Quidni igitur eadem erit splendidissimi generis ratio: ut, quod paucissimis à Deo concessum prudentes quoque venerantur; à quo degenerare summa infamia judicetur; illud sortem quidem prius, deindè virtutibus approbatum LUDOVICO etiam veræ laudis initium esse constituamus? Quis antiquiore Familiâ natus, quæ ad fabulas penè pertingeret, tot regnorum hæreditatibus affinitatibusque gauderet? Quis ipso avorum suorum nomine major, aut

regni sui amplitudine beatior esse potuit? Quis desidia habuit unquam aut plura fortunæ invitamenta, aut faciliores naturæ & valetudinis excusationes? Ille nec regium animum corporis viribus, nec regio nomine regni scientiam contineri arbitratus, administrandi Imperii difficultatem in tantâ rerum ab Ludovico Magno gestarum invidiâ & offensione, non ad otii & dedecoris illecebras, imò ad studii & dignitatis rationes convertit; ex priore Serenissimi Aurelianensium Ducis Regimine, ad alteram, non jam legum, aut necessitatis, sed amicitiae, fidei, venerationis tutelam voluntarius ita sese confert, ut ipse intereà interrogando, meditando, tractando summi magistri documenta, viam sibi ad maiorem suorum imitationem, &, quam deindè consecutam videbitis, non sine caritate Europæ admirationem præparet atque instituat.

Quæ quidem tutela, si cui longior videbitur; hanc enim rerum excellentissimarum conditionem esse intelligo, ut aliquâ etiam parte ansam reprehensionis præbeant; nec deesse homines, qui cùm neque sibi ipsi imperare, nec aliis parere sciant, doctrinæ tamen & prudentiæ famam vituperando affectent, & regnum non statim exercere, quod habeas, &, cui omnia permissa sint, ipsum te alieno moderamini committere, minùs imperatorium pro suâ auctoritate constituent; is jam mecum in iudicium descendat, Auditores, edocendus quantum inter veram solidamque magnitudinem, & vanam arrogantemque imprudentiam intersit; & uno hoc specimine omnes LUDOVICI virtutes dignitatemque verè regiam agnoscat & veneretur. Neque vero hic ego, quod meo jure potuerim, quibus exemplis,
quantis

quantis auctoritatibus, quàm felici successu disputabo. Vera me vobis argumenta, non ludos oratorios memini pollicitum; rem in medio proferam; vos eam suo pondere penditote.

Scitis, Auditores, & plerique fuimus experti, quàm intima adhæreat pectoribus nostris libertatis dulcedo; quàm asperæ ad omne regimen juvenum mentes, qui non modò paternæ severitati offenduntur, sed in lenissimâ matrum disciplinâ plerumque fastidiunt, & custodum remotionem omnibus votis exoptant ac precantur. Quàm porrò ardentem, quàm inflammata in eo cupiditatem illam esse posse putatis, qui in ipso solio natus & educatus, primo aurium auditu Rex statim audiens, primâ infantis linguæ hæsitantiâ Regem sese balbutiens; continuâ deinde appellatione & crescente in dies animo ac desideriis ad spem certam, verumtamen longam accensus, ipse interea ab omni rerum tractatione ac deliberatione segregatus, nihil regium præter nomen cultumque obtinens, tandem aliquando, tandem liberum se eâdem horâ ac Regem esse sentiat, & immensas regiones, & ducenties millies millia hominum sibi subdita primùm numerare incipiat? Sentitis, quantæ Imperandi illecebræ? Quàm dulce & jucundum, quidquid velis, posse? Quàm porrò proclive & lubricum, quidquid posse credas, id etiam ut velis?

Excitate mentes vestras, Auditores, &, liberis quippe cogitationibus, fingite delatum repentè ad aliquem vestrûm regnum; & subitam illam sortem & improvise majestatis spectaculum intuemini; omnes pedibus advolutos; supplicationes, vota, cultum Divino similem; operas non

delatas, sed oblatas, & ad omne ministerium promptas; neminem qui contradicat, qui moneat, neminem! blanditias undique, & undique adulationes; plausus gratulantium potenti, magnanimo, sapienti; hortantium ut confidas, ut velis, ut jubeas; nihil non licere, non cedere, non perfici Regibus; Heroas, Deos loquentium, vociferantium. In tantâ licentiæ, superbiæ, exultationis occasione, si quis sibi temperat, si modestè de se sentit, ingenio, animo, viribus diffidit, non adulatorem sed monitorem petit; non imperium arripit, sed artem imperandi exposcit; non quid possit experitur, sed quid velle debeat, inquit; is non satis excelsi animi, Auditores; non verè magnus habebitur? non dignus, qui hominibus liberis imperet?

Hoc tenete, Auditores, qui eâ ætate in solium evectus, quâ nihil arduum, nihil difficile, nihil dubium cæteris hominibus videri solet, cum calet ingenium, fervet animus, exultat libido, cupiditates omnes erumpunt; qui, inquam, juvenis senem incorruptum, ex amplissimo munere privatam deindè personam propter ingenii & animi excellentiam pari cum dignitate sustinentem, manu quidem jam, sed nusquam oculis à Republicâ dimotis, & tanquam in speculâ rectoriâ consistentem ad amicitia societatem, ut Sullium aliquem, ad Consiliorum gubernationem, ad Imperii moderationem, vocet, invitet, accersat, hunc non tam immortalem illi viro honorem creasse, quàm spem, quàm fiduciam, quàm suæ virtutis, futuræque deinde publicæ felicitatis nostræ vadem, pignusque certissimum præstitisse. Itaque in illâ quasi regni disciplinâ tantum juvenis profecerat LUDOVICUS, ut fama ipsius propter inauditæ mode-

rationis miraculum omnium populorum sermonibus celebraretur, gauderentque defessi jam, & confecti pugnando homines ejus indolis Regem in eâ præcipuè regione crescere atque informari, quam mediam in Europæ sinu collocatam natura ipsa jungendo non magis earum provinciârum commercio, quàm amicitiae ac necessitudini destinasse videretur.

Atque utinam institutis suis insistentem licuisset post illud quasi Romuli continuis bellis agitatum avi sui regnum, alterum etiam, quem sibi tacitus proposuerat, pacis, tranquillitatisque diuturnæ Numam nobis repræsentare! Sed nimirum temporibus servire sapientis est; & in ea scilicet incidimus, quæ, cum regibus deindè omnibus sempiternum fortunæ documentum, & perutilem humanitatis recordationem, tum etiam LUDOVICO decoram sanè habent confirmatæ jam virtutis & regiae constantiae demonstrationem. Ecce iterum ad solium Polonorum advocatus iterum ex summo illo fastigio Moscovitarum opibus dejicitur Stanislaus. Quem virum, Auditores! cui cum nihil ex omni virtutum laude præter fortunam defuisset, eâ ipsâ majorem semper ita sese præbuerit, ut detractis ornamentis externis, ipse suâ se dignitate tueretur, & amisso bis regno, nihil præter imperandi locum, non nomen quidem, non majestatem, non imperium ipsum amitteret.

Valent hæc ad conciliandas etiam alieno amicitias, ad comparanda auxilia. Quantum in focero, quantum momenti habebunt in dilectissimæ conjugis parente? Non hæc jam aut docentis aut discantis personam admittunt, non hîc consistunt partes aut præbentis, aut expectantis auctori-

tatem. Tuis, tuis, inquam, LUDOVICE, consiliis credendum, tuo animo fidendum. Res loquitur, solatium calamitas, auxilium affinitas, majestas ultionem postulant, nec in tantis rebus irasci aut Regi, aut Juveni indecorum.

Quid faciet? juventutem excitabit? disturbatum ex sedibus suis populum universum ad extremos Europæ terminos, bellum potentissimis gentibus illaturus, deducet per tanta terrarum spatia, per tot locorum hominumque difficultates atque insidias? Quacumque eundum erit, viam sibi ferro, flammâ, ipsâ incumbentis Galliæ mole aperiet? & fortunâ comitante ferox, vicos diruet? Urbes proster-
net? Sacra, profana omnia miscebit, violabit? Provinciam miseram omni rapinarum, incendiorum, vastationum genere perdet atque delebit? Ut scilicet, præclarum victoriæ fructum! focerum gener in vacuæ solitudinis immensitate desertâ Regem servis seminudis constituat? Neque verò hùc orationem meam spectare velim, Auditores; ut cuiquam eorum vitium invidiamque moveat, quos multis virtutibus, & eo litterarum amore ac cultu florere video, qui non possit ab humanitate sejungi. Excitari interdum bella sentio, præter ea quæ sunt necessitatis, quædam etiam honestatis, in quibus tamen multa propter utilitatem concedenda, propter ipsum belli impetum negligenda, quæ nemo integer ne victoriâ quidem mereri velit. Et quoniam sua cuique fata sua levitas, aut prudentia, suæ virtutes, aut vitia plerumque creant; illis perniciem fatalem fuisse intelligo, qui jamdudum voluntarii ruebant ad interitum; qui discordiis intestinis, tragœdiisque civilibus eò rem suam

deduxerant, ut tristiora quàm à se, metuere ab hostibus infensissimis non possent. Verumtamen hoc mihi nemo jure invidet, lætari me, & gratulari, & Deo optimo maximo gratias immortales agere, quòd tantæ immanitatis, & ejus ruinæ, cujus fragor ad postremas ætates infonabit, exemplum non fuerit ab Rege meo profectum.

Quid igitur faciet? expectare mihi videmini, Auditores, quid tandem focerum gener. Regio nomine, majestate, jure esse, quod deceat, & cum dignitate, nec crudeliter tamen fieri possit, & vult, & faciet. Lotharingiam ipsi, præclarissimam provinciam hostibus ademptam, fœderum religione munitam regnandam attribuet, in perpetuum deinceps Galliæ addictam.

Lotharingiam cum dico, unum aliquid vobis dicere videor, Auditores. Singulari hoc nomine scitote omnium Galliæ Regum vota contineri, multorum conatus, nonnullorum etiam spes ac bella irrita, fontem perpetuarum inter Galliam Germaniamque discordiarum, hostium diminutionem, Galliæ incrementum, Regiæ majestatis ultionem; Stanislaò portum salutis, sedem nusquam alibi concessæ felicitatis inconcussam; LUDOVICO sempiternum pietatis, fortitudinis, prudentiæ, moderationis monumentum. Ut, quod hujus orationis fuerat exordium, hinc maximè confirmationem suam accipiat; ea LUDOVICO DECIMO-QUINTO non forte data, sed virtute quæsitæ fuisse, quæ cùm singula multis respondeant, tum multa in singulos divisa satis unicuique ad regni sui decus futura, satis amplam prædicandæ aut virtutis, aut fortunæ materiam laudatoribus suis præbitura fuerunt.

Quid enim jam Italiam, quid scopulum illum, & perpetuum Gallicæ felicitatis offendiculum loquar, Auditores? In quam cum tres bellicosissimi olim Galliæ Reges, cum omnibus florentis Imperii viribus inveci fuissent, duo priores attritis deletisque exercitibus, iniustis gravibus ac diuturnis regno suo vulneribus, vix tamen effugerunt; tertius etiam hæsit, Auditores, æternum Carolo Quinto decus, si victoriâ ad honestatis fructum, non ad fraudis lucrum abuti maluisset. In eadem fuit uni LUDOVICO concessum, ipsius auspiciis, consiliisque bellum ita bis administrari, ut altero quidem, quod paulò post renovatum est, prosperis omnibus sub Contyo Principe, vario deindè sub variis ducibus eventu, nulla tamen gravis rerum mutatio sequeretur; priore vincam constrictamque Regis prudentiâ fortunam eò usque retinuerimus, donec duobus ad Septentrionem Meridiemque bellis gravissimis simul confectis, victor ubique leges pacis diceret, mirantique Europæ vix quinque & viginti annos natus juvenis non illam Trajani numismatis ostentationem, sed ipsam rei veritatem exhiberet; Lotharingiam Regi Polonorum, veteribus Lotharingæ Ducibus Etruriam, Imperatori Carolo Parmam, Placentiamque, cognato suo Philippi Regis filio Carolo Neapolim Siciliamque assignatas.

Magna hæc, Auditores, quæ nemini antea contigerunt. In his etiam majora; quæ quanto propius hominis, quam Regis personam attingunt, tanto & ab vulgi oculis remotiora, & vestro iudicio fidentiùs permittenda sunt. Quòd, cum res illas maximè perficeret, cum universam Europæ faciem biennii spatio immutaret, eâ æquitate, fide, mo-

deratione & ageret, &, in quo inest amplissimus prudentiæ fructus, etiam videretur agere; ut, non modo Britannis, Batavisque, suspicacissimis infestissimisque gentibus nullam suspicionem, curam nullam moveret, sed irascentes jam invicem Hispanorum Anglorumque animos interpositâ officiorum suorum benignitate placaret; Hispaniæ ac Lusitaniæ dissidia compesceret; Genuam, Genevam civili utramque discordiâ, illam etiam Corsicâ seditione laborantem ad pristinum statum, concordiamque revocaret; irritum infelici bello adversus Turcas Carolum Imperatorem gratiâ suâ liberaret. Tanta moderationi ipsius dignitas inerat, quæ non modo apud hanc nostram humanitatem valeret; sed in iis gentibus quarum nomen propter litterarum odium nonnullâ feritatis notâ aspergebatur, etiam religionem suam retineret.

Quânam igitur ratione fieri potuisse dicet aliquis, ut jactati tot hominum oribus sermones tam brevi conticerent? Ut eam auctoritatem, ad quam totius Europæ judicia paulò antè deferebantur, tribus deindè annis cum totâ Europâ in contentiones pugnasque descendentem videremus?

Nescitis itaque, Auditores, quæ sit hominum levitas? Quanta cogitandi & sentiendi inconstantia? Quos, non singulos, sed universos toties videmus in earum rerum tædium, quas amabant, in eorum amorem, quæ summo odio persequebantur, nullâ certâ ratione, furore quodam, & quasi turbine præcipites abripi. Relegite memoriam temporum illorum; multum in Europâ, nihil in LUDOVICO mutationis reperietis.

Dicent, si quis ità crediderit, infensum hominibus Deum ipsâ sic eorum manu, novisque sceleribus priorum scelerum poenas exigere. Mihi certum est nusquam tantum nefas concipere, ut divinæ naturæ majestatem mortalitatis vitiis perfundam. Tu nobis vitæ, Deus, tu bonorum omnium, immortalitatis tecum fruendæ auctor & largitor munificus. A nobis nostra mala; à nostris furoribus nostri dolores oriuntur.

Divinum hoc quisquam credat, Auditores! Stygium fuit numen illud; cùm Caroli mortui sepulchro insistens furia manu signum belli extolleret, alterâ facem quassaret, cujus ignibus orbis inflammaretur. Tum ex ore ipsius ad ultimos Europæ fines intonuit clamor horrendus: ad arma. Reboant statim fulmina bellica; disjecti sedibus suis throni in mutuam collisionem, limphati Populi ad internecionem suam discurrunt; fluunt sanguine campi, cadaveribus Europa prostrernitur.

Austriacæ gentis reliquias sic portentoso bello persequantur. Sic velut deletæ jam funditus & complorata domûs hæreditatem, spolia dilaceraturi ruebant. Extinguebatur scilicet, Auditores, sidus illud, quod pari cum Borbonidis claritate ferebatur; unicâ jam feminâ superstite, in quam omnes lucis suæ radios conferebat, ultimùm videndæ. Quamquam, quid ego ultimum illud profero, aut interiturum gentis nomen in eâ, quam nulla non originis auctorem habuisse gloriaretur? Quasi jus imaginis, jus traducendi ad nepotes suos nominis, iis possit ullâ lege denegari, Auditores, quibus cum omnia feminarum decora simul & ornamenta virorum natura tribuerit, tum fortuna quoque illud, undè

undè universa defluit nobilitatis origo, etiam Regni hæreditatem detulerit? Quapropter omen hoc nostrum læta accipe posteritas. Stet domus, vigeat nomen Austriacum. Junctas jam præclarissimo & jucundissimo Nuptiarum fœdere Domus Illustrissimas æterno amore, æterno cultu fove atque complectere. Et vos, ô quibus talem indulsit natura matrem! honores ipsius, quemadmodum virtutibus, sic & perpetuâ nominis successione observate; memores quantis laboribus, quantis periculis servatum vobis non Reginae, sed Magnatum suorum omnium ore declaratum Regis nomen transmiserit.

Enimverò ad illud spectaculum oculos advertite; Auditores, cùm potentissimis ab hostibus oppugnata, pulsa; errans, egens Regina in primo juventutis ac pulchritudinis flore, non fugam, sed castra repararet; seque & parvulum filium manibus circumlatum exercitui ostentans, militibus proceribusque commendaret. O! formam ne dicam virtute venerabiliorem, an virtutem formâ gratiorem? O pietatem maternam! ô constantiam omni laude majorem! intuere Gallia Reginam tuam; Matrem agnoscis. Quis adeò ferox spoliata illam regno velit? Nec spoliabitur, Auditores. Debetur fatis LUDOVICO victoria, sed in Belgio. Huc eum Anglorum minæ; huc Batavorum frangendi impetus vocant. Hic ipsi gloriæ campus; hæc triumphorum seges.

Sed quid ego ista, Auditores? aut quonammodo tam paucis verbis earum rerum expositionem assequi me confidam, quæ summis ingeniis inexhaustam orationum carminumque materiam præbuerunt? Quid amplius addere coner;

aut cum tantis me viribus imparem frustrà committam ; imprudens etiam certaturus cum paternâ laude filius ? Sinite , finite vos fileam , ô tot nostris victoriis insignes loci ! Fontenii , Melii , Roconii , Lauffeltiensis campi ! Flumina aut non sentientibus , aut prohibitis obstare foederatis exercitibus tranata ! Urbes multis annis olim singulæ oppugnatae , nunc paucis diebus multæ simul captæ ! Et tu , quæ fractis præstantissimorum ducum conatibus , etiam Virginis tibi nomen arrogaras , nunc Lowendalio non in justum matrimonium , sed in triumphum servitiumque superba tradita !

Non est metuendum , ne tantarum rerum monumenta ullius unquam posteritatis taciturnitate obscurentur. Sed ego , Auditores , nimium diu vestras aures armorum strepitu obtudi , nimium oculos sanguine respersi , animosque tot cædium spectaculo foedavi. Nec illud committam amplius , ut laudando Regi pacis hominumque amantissimo vox destinata perpetuas pugnas , perpetuas strages , calamitatesque mortalium elocuta fuisse tradatur. Præclarum est vincere ; sed ita ut communis omnium , nullius propria laus dici possit , cum eos vincas , qui aut ab aliis jam victi fuerint , aut naturam certè , ut vinci possint , habeant. Victoriâ , Auditores , quis vicit unquam ? Præter eum qui , cum territis post cumulas clades adversariis graviolem belli deponendi legem facere posset , & retentâ quam tenebat armis provinciâ , Imperium suum amplificare , non prædonem se aut mercatorem , sed conservatorem pacificatoremque Europæ maluit esse ; constitutisque rebus sociorum , nihil sibi , nihil populo suo præter gloriam appetens , veniam

iratus, pacem victor liberalissimè condonavit. Quamobrem non dubitavit scriptor ætatis nostræ præstantissimus multo diviniorem apud Aquisgranum LUDOVICUM dicere, cum summæ æquitatis, clementiæ, benignitatis exempla hominibus daret, Batavisque perpetuis Ludovici Magni hostibus voluntatem adversus se deindè pugnandi propter admirationem & amorem adimeret, quàm cum in Belgio, victoriam secum trahens, extructa avo suo tot annorum, tot operum sumptibus, quæ nepotem retardarent, munita rescinderet atque disjiceret.

Sed quoniam conferendi cum avo nepotis hanc nobis occasionem Belgium retulit, cætera breviter persequamur, ut, quantum vim præstet justitia, quantum victoriæ præcellat animi lenitas, ex ipsâ comparatione intelligere possitis. Nec invidiosè quidquam in eum Regem, cui quæsitum tot regalibus virtutibus cognomen tueri omnes & debemus, & certè volumus; sed verè tamen dicam, Auditores, quod res ipsa demonstravit.

Hispaniam tentavit armis Ludovicus Magnus; diuturno bello, multis victoriis perdomuit, domitam non fecit amicam Galliæ. Regem ipsi unum ex Filiis suis constituit; Filium Nepoti hostem reliquit. Quid LUDOVICUS dilectissimus? Non terrore, non minis, non bello, non armis; quantò felicius, quantòque certius abstinentiâ, benevolentia, facilitate ac prudentiâ componendi, in perpetuum capit ac lucratur! Exasperatos populos ad concordiam, Reges infensos ad amicitiam retrahit. Bello pax, suspicioni fides, odio succedit amor. Quatuor regna, quatuor Reges, universa Familia, dimidia pars Europæ in quodvis

utriusque fortunæ discrimen subeundum, in mutuum aut pacis ornamentum, aut belli auxilium æterno cognationis foedere junguntur. Inchoata pax Europæ, auspicata hominum felicitas, exemplum iis omnibus propositum, quicunque intelligent regiam dignitatem nullâ re veriùs quàm beneficiis declarari. Quod si quis deindè imitabitur; si conciliatis discordiis, temperatis cupiditatibus, fugatis sceleribus, quæ efferatis jam ex assiduâ rapiendi ac trucidandi consuetudine animis mortalium innasci videntur, pacatam hominibus urbium habitationem, certas aratoribus messes, securam patribus gignendæ sobolis conditionem, tuta virginibus matrimoniorum fœdera fecerit; si pax & abundantia, virtutum & litterarum commercia aureæ illius heu nimis ad fabulas redactæ felicitatis veritatem exhibuerint; quod scriptum consilium homini privato in meritum, cogitatum etiam Henrico Quarto in beneficium verterunt sapientes, an est quisquam qui dubitet tanti operis perfectorem quâ existimatione, amore, religione observaturi sint ac veneraturi omnium deindè ætatum homines? Instituti sed enim exempli, & inceptæ salutis suæ gratiam acceptam LUDOVICO meo referent; & præmio, haud scio an majore quàm ipsius immortalitatis, repensabunt.

Quid erat jam quod ipsius gloriæ, quod tantæ dignitati deesse videretur? Nihil prorsus. Sed deerat aliquid Gallicæ gentis spei; deerat in mortalitatis solatium. Reginam hanc dico, quam taciti nominavistis omnes; quæ tantis plausibus excepta, novum sibi populum maternâ pietate complecteretur, ipsa in deliciis habita; quæ cùm pulchritudine matrem referens, tùm eximiâ frontis hilaritate, & eâ habitûs ve-

nustate prædita , quæ pulchritudinem vincat , & Gratias repræsentet , omnia nobis illa decora ingenii acumine , morum comitate , omnibus animi virtutibus approbaret. Quæ juveni sponso eximio amore dilecta , non dominam se , sed amicam fidissimam gerens , alteram , ut ità dicam , ipsi animam adderet , cujus geminum amorem , duplices curas duplex etiam felicitas nostra consequeretur.

Hoc ultimum , Auditores , LUDOVICO fuit externorum operum ; post trecentorum annorum perpetuas offensiones , dissidia ac pugnas vix credibile , nisi & Versaliæo fœdere paucis ante annis inchoatum , & nunc etiam felicissimo quo fruimur matrimonio consummatum videremus.

Quo quidem fœdere , quibus nuptiis , cùm nihil aut exequendi felicitate suavius , aut spe retinendi diuturnius esse facilè demonstrare possum ; tùm illud intelligo , Auditores , etiamsi omnia quæ dicenda sunt , fusiùs quàm pro meâ facultate dixero , minimè tamen vestris animis me facturum satis ; proptereâ quod alienæ felicitatis imaginem quæ vera judicetur , verbis adumbrare , nostram , cùm tanta est , sentiendo comprehendere , vix cogitando licet assequi.

Unum igitur hoc addam , Auditores , quod totum hoc prius laudationis genus verbo complecti videtur ; non solùm eâ re LUDOVICI dignitati cumulum accessisse ; sed & recreatos hoc quasi lucis incremento Gallorum oculos , renovatos animos , facesque amoris subditas , quo amore nec amplius quidquam aut suavius contingere Regibus potest ; & quibus eum rebus adeptus sit , & quantum eo quoque cæteris præstiterit LUDOVICUS dilectissimus , alterâ hujus orationis parte , faventibus ut spero vobis breviter exponam.

PARS ALTERA.

SI nihil majus, nihil Dei similis habet hominis conditio ; quàm ut creatori conservatorique rerum omnium minister succedat aliquis & quasi secundus, qui tributam nobis ab illo vitam muneribus suis foveat , ornamentisque amplifcet ; tum illud mihi ab omnibus facile concessum iri puto , nihil esse quo certior diuturniorque Regibus civium suorum amor conciliari possit , quàm si litteras artesque liberalitate ac beneficiis sibi devinxerint , quæ deindè ipsos cæteris hominibus suâ prædicatione & gratiâ jucundiores suavioresque efficiant. Etenim si feræ ipsæ , quibus hoc unum natura dedit , brevem quemdam explendæ necessitatis impetum , aut libidinis furorem , ex nostrâ disciplinâ & qualicunque societate non nihil tamen accipiunt , quod amicitiae speciem præ se ferat ; nonne illud exinde manifestum apparet , quantò longiùs ab illâ feritate homines removeat doctrina , quæ vitæ rationes omnes , virtutis ac felicitatis necessitudines , & , quidquid usquam est dulce aut decorum , continet , tantò mitiores divino hoc commercio , & quasi Musarum sodalitate necessariò fieri , vitalemque illam flammam altius imbibere , quâ amici , pii , grati animi efformantur & calent ?

Sapienter itaque Ludovicus Magnus , cùm orbem terrarum nominis sui splendore impleret , eamque demùm ratam solidamque gloriam esse intelligeret , quam complexus hominum amor tueri ac proferre gauderet , cogitatæ sibi im-

mortalitatis adjutrices Musas delatis ultrò honoribus donisque egregiis assumpsit.

Et in eo quidem magnopere laudanda est voluntas ipsius manusque benefica. Videre tamen pretium est, auditores, quod in aliis probavimus, in hâc etiam præcipuâ avi sui laude, quantum superior extiterit LUDOVICUS noster. Qui hâc duo rectè sentiens, ex foedo atque impuro fonte nihil satis limpidum, satis laudabile emanare posse, veramque ac regiam liberalitatem & providentiam esse non illam quæ privatorum quorundam brevi semper vitæ modulo terminaretur, sed quæ stabilibus firmata monumentis, & perpetuo posteritatis fructu aleretur, jacentem sub Ludovico Magno, fordida miserâ, indotatam eam quæ Primigeniæ Regum Filiæ titulo gloriaretur, Academiam Parisiensem in-eunte statim regno excitavit, continuis deinde donis ornavit, turpem illam conductitii magisterii labem eluit, utilissimum informandæ juventutis munus, spem reparandæ Reipublicæ ab egentibus ad liberos honestosque homines traduxit, viam ad studia, ad disciplinas, ad omnia munia quæ ingenuos doctosque postulant, illi hominum generi ex paupertatis difficultate antea clausam aperuit, in quibus scitis, Auditores, necessitatem creandi sibi nominis ab majoribus non accepti, quantam plerumque accendat industriam, quàm hominibus utilem, quàm patriæ decoram!

Jam Regiam hanc domum nostram, quo animi affectu, quâ vocis contentione dicam, Auditores? si meditatum Francisco Primo, vix inceptum opus, si convocati undique viri clarissimi qui docerent, nullâ non modo docendi, sed ne consistendi quidem certâ sede attributâ; si descripta vecti-

galia, ampla illa quidem, & Rege magnifico dignissima, sed quæ nullâ satis legitimâ sanctione munita post ipsius obitum statim distraherentur nunquam recuperanda, æternum tamen ipsi & in Galliâ, & apud exteras nationes reparatæ doctrinæ nomen & fecerunt, & facere debuerunt; si beneficium magnum Henrico Quarto statuimus, eos homines penè de mensâ suâ vivere voluisse, qui soli cum supremo Senatu inter insanissimos nefariæ consensionis furores testem illam fidei, testem amoris vocem, restituendi augurium cum præsentissimo mortis periculo publicè pronuntiare ausi fuerant; si diem illum sempiternâ memoriâ colimus, quo jacta Ludovico Decimo-tertio, fundamenta domus erigendæ, quæ non perficeretur, quæ sub ipsius filio in paternæ laudis oblivionem situ & squalore caduca deformaretur; quo tandem amore, quibus satis amplis honoribus, quo satis religioso cultu eum nobis amplectendum Regem censeatis, Auditores, qui ab interitu non ad vitam modo, sed ad lucem splendidissimam revocatos, novis muneribus auctos, novis honoribus ornatos sic paternâ liberalitate, sic regiâ providentiâ complexus est; ut ne vitâ quidem beneficia sua definiri pateretur; nec, quod unum nobis luëtuosissimum evenire poterat, & sanguine, si liceret, nostro redimendum, mors ipsius acerbissima operis incepti perfectionem aut perverteret aut retardaret? Adeò certum amicum, ad eò fidum præclarissimæ voluntatis ministrum & adiutorem nostræ saluti, nostræ dignitati præfecerat, te, Vrilleri, quem toties nobis laudatum, nunquam satis propter perpetuam benignitatem, comitatemque prædicandum, nunc tamen maximè commendant lacrimæ istæ, quæ te & civem optimum,

&

& acceptæ gratiæ benè memorem, & amicum piissimum honestissimo testimonio significant.

Mirum nunc cuiquam videatur, Auditores, cùm ea liberalitas & universam litterarum rempublicam contineret, & egregium quemque persequeretur, si minùs defuerint ad quos regia dona pervenirent ? Prodigii loco statuatur, si deficere potuerint. Itaque natura, quam vix credibile erat post illa Ludovici Magni ætatis miracula non quieturam, novo quasi semine concepto, novos usque enixa foetus, nihil nobis, quod prioris regni desiderium afferret, aut numero aut dignitate scriptorum artificumque denegavit.

Et plures sanè nominare possum, Auditores, quorum vel unus instar seculi esse valeat. Expedire autem non arbitror, ne, si fatis de omnibus dixerò, infinita, si minùs de aliquo, ingrata sit oratio mea. Nec verò locuples ille toto oriente fabulosus tempus frustrà pecuniis dinumerandis terit : sed gaudet immensis, & fruitur inexhaustis ; & apertâ omnibus domo, & vocatis undique ad cœnam hospitibus exultat, & muneribus cumulosos dimittit, quæ beatos faciant, thesaurum non imminuant : ipse pervulgatâ per omnes regiones opulentia ac beneficiorum famâ illustris, hæredibus etiam, sciant modò uti, duraturas per multas ætates divitias relinquit.

Quid cætera jam persequar, Auditores? sedem illam bellatorum altricem regiam, vicinæ quidem magnificentia fatis non imparem, utilitate verò & propositi consilii nobilitate tantò præstantiorem, quantum redditæ gratiæ datam præstare necesse est ? Quid innumera alia in omnia doctrinarum & artium genera, per totum imperium, ad ultimos orbis

ipsius jussu dimensi terminos constituta liberalitatis monumenta !

Ingratæ non sunt litteræ ; fidem suam exolvent , debitam gratiam præstabunt ; & magnâ jam ex parte præstiterunt , cùm illum amorem suo lacte nutriverunt , suis caloribus foverunt , qui præstantissimo omnium cognomine vim deinde suam exhibuit. Cùm eos plausus , quales nemo habuerat antea , cùm eos inquam in theatro Regi meo plausus excita-
verunt , quibus semel testata voluntas quotidie cresceret atque augeretur. Quoniam ea est scilicet amoris natura , ut neminem unquam magis diligamus , quàm eum , in quem plura amicitiae signa constituimus ; quasi in præsentis alimenta , in futuræ materiam omnis præterita benevolentia conferatur.

Sed quid ego vos ad scenam , Auditores ? quam exinde solent æstimari hominum animi , studia , mores. Ad vos , ad vestra corda provoco. Recordamini diem illum , quo , mediâ in lætitiâ & exultatione , stratis per omnia templa pulvinaribus , triumphante Lutetiâ , gratulantibus civibus regem , juvenem , victorem , dilectum , subito nuncius ex urbe Metensi pestifer attulit eundem spiritus extremos agere. Cùm prostrato vultu , dejectis oculis , oppresso pectore , silens unusquisque quasi ad incensam domum reverteretur. Cùm anxie interroganti uxori conjux mortuum responderet ; quem ? patrem ? mihi , tibi , toti Galliæ pater interemptus. Pallefcit ad vocem sedens propter filiam senior parens. Erigitur , revolutusque exclamat flendo : O fili ! quid egisti ? Quare ad mortem pro me ruere prope-
rasti ? Facilis ad tumulum deferebar , qui te regem , qui juvenem patriæ meæ relinquebam. Nunc nimium vixi ;

nunc multò hæc mors altero interitu acerbior. Vera ne quæ dicis, gener? Ah! si forte.... Nondum actum est, sentio: ducite, trahite me ad templum Dei: projicite ad aras: puræ manus, innocens pectus, flecti potest, adjuvabimur, audiet populum universum, vim faciemus, expugnabimus. Eunt, vadunt; plenas Ædes.... portæ non capiunt. In limine, in vestibulo, in viis jacent. Deficit intermediæ preces vox sacerdotis; gemitum eloquitur totâ Galliâ percussam. O miseram urbem! O populum infelicem! quis te ex tantâ perniciæ vindicabit? Quis salvator existet? video.... pulverem excitatum.... vox è longinquo: vivit. Currunt, præcipitant, nuncium extorquent; hominem, equum amplectuntur, adorant; clamor undique: vivit! satis est; vivit! O nunquam sic dilecte Deus!

Diversis modis surripi interdum hominum admirationem fatendum est, Auditores. Nam & fulgor etiam lethalis nonnunquam indoctis pro luce accipitur; & in vero splendore, remotioribus oculis non rerum quidem, sed personarum tamen nonnullus quandoque error offunditur. Longè alia est amoris natura. Nititur in sensu, qui, cùm nullo comitante terroris aut fulgoris apparatu, leni tractu ad animum quietum allabatur, nequaquam fallere accipientem potest; acquiescit porrò in beneficientis personâ, non facilè traducendus ad alienam.

Quem si quis ab civibus suis rex obtinuerit, satis hoc ipso meruisse declarat. Quid, si ab hostibus, ab infensis, ab victis? Ecquod etiam majus aliud argumentum, ecquod amplius testimonium expectabimus?

Num ergo vana vobis effingere, aut incertis rumoribus

ad illudendum animis vestris abuti videor, Auditores? Non scitis, non audiistis omnes? Non multi ex vobis viderunt, post Fonteniacam pugnam, ac toto dehinc illo bello, cum vulnerati milites nostri eâ sedulitate, eâ benevolentia curarentur foverenturque, quantam nec senserant unquam, nec ab amantissimo patre melius quidquam sperare filius potuisset, tum captivos quoque hostes ad illam clementiam adeo sine ullo discrimine admitti, ut multo magis jam se beneficiis victos, quam armis superatos confitentes, penè in amorem suæ cladis verterentur, quæ tantæ indolis experiendæ occasionem ipsis præbuisset; reversique in suam quisque deinde patriam nemini ignotas voces illas undique disseminarent: eundem Europæ, quem Galliæ parentem esse. Quâ quidem laude, cum nihil est, quo propius hominem ad Deum evehi liceat, tùm hoc etiam ipsâ laude suavius, quod ejus benignitatis exemplum, inde primum acceptum, imitata deinceps Europa, quemadmodum inchoatæ pacis, sic & mitigati belli auctorem sibi eundem LUDOVICUM nostrum per omnem futuri temporis æternitatem intuebitur.

Henricum Quartum accipimus, cum Lutetiam obsideret, pereuntibus fame hominibus alimenta misisse. Cujus beneficii quis est, qui memoriam repetere sine lacrimis possit? Eum qui jure rex, temporibus hostis, pertinaciâ etiam resistentium inimicus esse posset, cum in ejus deditiois morâ imperii discrimen verti sentiret, de regno tamen, de vitâ maluisse periclitari, quam eos non vivere, quos cives deinde sibi, quos filios vellet esse, hinc paternæ caritatis auspicatus officia. Ego certè laudem illius benignitatis non supra ipsius modo, sed supra omnium, quicumque vicerunt unquam,

præclarissimos triumphos longè efferendam videri libens pronuntio. Verumtamen eos ille salvos volebat, in quorum numero, & viros bonos, & Senatum constantissimum sciret esse, qui fidem suam ipsi præstare cum vitæ dispendio non dubitaret. Reliquos fati tempestate abreptos, paucos admodum suâ voluntate alienos; cives denique, qui si omnes interempti fuerint, ubi regium nomen, ubi stabit imperium? Nec spes omninò damnanda reconciliationis. LUDOVICI clementiæ occurrebant hostes non alienâ, sed suâ voluntate infensi; injuriis molesti, pertinaciâ graves, in excitando bello odiosi, in repudiandâ pace superbi & contumaces; in quibus spes nulla, nullus beneficii fructus, præter ipsius benefacti laudem consistere posset. Ut parem certè in utroque, in alio nemine puriorem clementiæ, benignitatis, humanitatis lucem effulsisse gaudeamus.

Hinc aureæ illæ voces, pacem toties oblatam accipi, componi discordias quibus tot victimis acerbissimè parentaretur, hominum sanguini parci jubentis. Hinc illa ad parentes filiis orbatos verba consolatoria; quæ, si & honorem mortuo, & mœrenti lenimen afferunt doloris, tum eam in dicente Rege præcipuam virtutem esse demonstrant, quam idcirco sanè bonitatis nomine diximus, quia nec in humanis melius, nec in divinis ad conciliandum Deo mortalium amorem efficacius quidquam esse cognoscimus.

Nunc qualem in colendis amicitiiis sese præbuerit, testem te appello, Contye! testes plenas illas humanitatis litteras, quibus partam regi tuo victoriam simul & ereptum tibi amicum nunciare, & dura gementis amicitiae vulnera mediâ in triumphî lætitiâ demonstrare non dubitavisti.

Dicam, Vrilleri, cum aliquâ tui doloris memoriâ conjunctum; sed quis eum honorem vel majore pretio mereri recuset, cum te primùm post longam ex acerbissimo casu absentiam redditum sibi rex complexus, duplum, inquit, amice, quod possum, accipe pro jacturâ, regis tui manus quæ te nunquam deficient?

Undenam, quæso, ea vetus invaluit opinio: regibus amicos esse non posse, qui soli omnium mortalium iis maximè indigent? Soli, inquam, Auditores: nam viro quidem bono jucundius amico nihil fuerit unquam. Sed vices tamen illius utilitatis aliquâ ex parte explent interdum inimici; quorum & maledicta facilè ad aures nostras perveniunt; & si vera objuratio fuerit, rectiores prudentioresque ut simus admonet; si falsa criminatio, at cautiores tamen erectioresque esse cogit. Regibus nemo inimicus, nisi qui & patriæ hostis & sceleratus fuerit. Et, si cui minùs quâcunque in re placuerint, salutaris reprehensio quâ tandem ratione densam illam circumstantium adulatorum catervam perrumpet, quibus unus labor, eadem omnibus cura, si quid bonum, ut invertant, si quid pravum, id etiam ut in pejus continuâ venenorum suorum instillatione corrumpant? Adversus pestiferum illud obsidentium agmen, quis virtutem regis tuebitur? quis ipsius gloriæ, præter verum amicum, consulat? Duabus porrò rebus constare amicitias notum est; æqualitate primùm; quam cum nullam omnino patiatur esse celsitas throni, usum tamen ipsius satis benè supplet comitas. Deinde libertate loquendi, quam nisi tutam securamque, Rex, reddideris; nisi exclusam undique veritatem omni ratione ad te invitaveris, provocaveris, frustrâ eam se tibi objectu-

ram speras , honestatis sociam , modestiæ sororem , non ægrè latitantis.

LUDOVICI quæ fuerit comitas , norunt ii qui propiùs ad eum accesserunt , qui conjunctiùs cum eo vixerunt. Quàm fuerit apertus veritati , invidère quidem fata ne illustrioribus argumentis , & feliciori experienciâ cognoscere-mus. Sed & minora sæpe facilem de maximis faciunt sapienti conjecturam ; & parva quis ea rectè dixerit , in quibus summa enitet prudentia , justitia , liberalitas ? Vidi-mus , Auditores , victam regii animi magnitudine regni superbiam ; audivimus , quod nemo forte antehac , regem palàm se nescivisse , palàm errasse profitentem. O confessionem ipso Imperio nobiliorem ! ô verè regiam vocem , quâ & spes populi , & humanitatis solatium continetur ! ô vos ! quicunque rectè intelligetis , cæteris fatis esse si boni fuerint , Regem excellentem esse oportere , qui secundum Deum stet mortalibus virtutis exemplar , felicitatis arbiter ; sit hæc vox semper vobis , sit oculis , menti , animo præsens , folii gradibus inscripta , quæ virtutem adjuvet , humanitatis admoneat , custos , advocata , patrona apud posteritatem. Tùm si qui multis virtutibus , multis beneficiis commendatos , impiis tamen consiliis , & nefariâ fraude circumventos ad aliquid inflexerint , unde lædatur suprema Lex Regum , felicitas Civium ; vos culpam quidem humanitatis aliquam , cui nos indolebimus , quam sublevabimus ; illi pro scelere suo hominum odium , illi æternam execrationem Diris devoti sustinebunt ; vos amorem nostrum , vos etiam posteritatis venerationem ulto deinde proditore retinebitis.

Speſtantur Reges in publico , quaſi circumdatâ perſonâ. Judicantur depositâ majeſtate intrâ privatam familiam. Vis hominem dignoſcere? doloris mucronem infige. Sentis ſubſilientem patris animum? vides oculos lacrimis opple- tos? luctum , deſperationem intueris? fallunt cariffimæ Henriettæ reliquias ornantis mœrorem, non leniunt appa- ratus magnifici.

Sed quomodò , Auditores , domesticum illud virtutis ſpectaculum , mutuas amoris , omnium officiorum vices ſine multâ præteritorum dolorum renovatione vobis exponam? Si uxorem pluribus annis grandiore , ſummo tamen amore cultam , per omnem deindè vitam , eâ apud Regem con- jugemque ſuum gratiâ floruiſſe dicam , quæ repulſam nun- quàm experta fuerit ; non ſtatim occurret abreptam morte mulierem ſanctiſſimam , Reginam , cujus , ſi virtus Cœlo matura fuit , at vita certè nunquàm potuit ad exem- plum ſatis eſſe diuturna. Si cariſſimum ex virtute , ipſâ calamitate carior , infeliciffimum Burgundiæ Ducem , ſi optimum illum Delphinum commemoravero , ſerò demùm poſt mortem cognitum , quantam nobis indolem illam fata præripuiſſent , non ſtatim recrudescant vulnera , quæ Juve- nilis quidem manûs regiâ medicinâ ſanari potuerunt ; cica- trices manent, non niſi perpetuis ejusdem manûs beneficæ fomentis delendæ?

Quid referam ſanctiſſimam Virginem , quam contemptâ rerum humanarum vanitate ad cœleſtia fugientem , poſt- quàm diù , multùmque obnixus ab illâ voluntate dimovere non potuit , ceſſit quidem Deo pater , divulſam amare ,
colere

colere non destitit , nec ab ejus congressu ; cum sæpius inviseret , discessit ferè sine lacrimis ?

Quid loquar fortissimas tres Virgines nondum obitâ morte immortales tamen factas ? Quanto eas amore dilectas creditis , quæ tanti amoris specimen ediderunt ? Licet virtutem illam quantumvis extollere ; indignantur ipsæ , si quis officii laudem ipsis , si virtutis incrementa ex amoris paterni detrimentis instituat.

Res est amor , quæ nec nominibus servit , nec titulos veneratur , nec exigenti pro Imperio solvitur. Apprehendenti capitur ; obtinenti datur ; amanti redditur.

Quoties eas cognitâ morbi sui naturâ excludere voluit , quoties ut abirent , ut sibi consulerent oravit , jussit pater amantissimus ! Quæ dissimulato , victo horrore morbi , quem suprâ modum timuerant , nullâ se ratione avelli paterentur ; nec ullum jam ministerium aut suâ dignitate humilior , aut suâ mollitie gravius in servando parente reputarent. Cùm intereâ sui periculi , sui doloris oblitus , jucundissimo tanti amoris sensu evocatus paternus in os evolaret animus , ipso statim amore repressus ; & prodendæ contagionis metu dulciores sibi vitâ complexus denegaret. Illæ manibus , illæ collo hærentes ultrò ruerent in periculum ; venenumque omni haustu haurientes , mortem inter illos amplexus venis suis infundi cum gaudio sentirent. Et illæ quidem suæ virtutis pietatisque fortissimæ debitum præmium bis tulerunt ; Semel cum suo dolore oppressa stupensque Gallia , animum tamen recepit , qui in earum periculis infremeret ; Iterùm cùm nunciatâ Virginum salute , lætitiâ se perfundi dolor ipse miratus est.

Possum autem ego , Auditores , hæc omnia vobis referre , quin simul & atrocissimi morbi , & funestissimi interitûs memoria perrumpat animos ?

Hei mihi ! frustra imaginem arceo , quam revocant etiam repellentis conatus. Ipse dolor vulnus retractare , ipse perniciem renovare cogit. Vestræ ipsæ lacrimæ , vestri gemitus necquicquam averfantes oculos in infauftissimum lectum illum convertunt , undè jam surrecturum sperare non licet. Nempè non ii jam fumus , non ea est innocentia , quæ novum à Deo miraculum aut flagitare ausit , aut valeat impetrare.

Vos , ô ! quibus morborum scientiam , quibus artem sanandi Deus impertivit , quos aliquod etiam habere mortis imperium sperare juvat ; nunc , nunc tempus adest experiendi. Excitate vires ingeniorum , doctrinam undique recolligite ; sic cogitate , vestris manibus nostrum omnium contineri salutem. Nulli rei parcite ; sanguinem , si profit , remedium ; vitam præmium offerimus.

Interim exanimes curâ & metu reficite ; impotentes tantæ sollicitudinis confirmate. Quid censetis ? quid judicatis ? quid nobis expectandum relinquitur ? Tacent ! Nihil respondent ! O silentium ! ipsa mortis es denunciatio. Ipse intelligit ; ipse venientem intuetur. Nec mutatâ fronte , nec averfis oculis extimescit. Nec tacitus manet ; ut , si quis virtutem frustra deficientem revocare conetur ; nec verba jactat , quæ metum dissimulent , constantiæ famam captent. Sed & silentium gravitatem obtinet , & sermo dignitatem servat ; & facta eum indicant , qui mortale sibi corpus sciat , in id genitum ; immortalem intus animum esse sen-

tiat, melioribus destinatum, in ipso immortalitatis limine gestientem.

Huc, huc adeste! qui famâ ipsius acciti, mirâ comitate deliniti, regîæ vitæ consilia, doctrinamque ab seniore accipere non erubuitis; vos, quicunque regendis hominibus nati, scire omnia, quæ tanto muneri sustinendo necessaria sunt, non creditis. Hîc & imperii alia documenta, & regnandi normam, moriendi exemplum reperietis. Mortis spectaculum optima regni disciplina. Adeste, & videte quid sit Rex moriens. Umbram ex interpositâ nubeculâ ignari homines solis ipsius obliti venerabantur. Incubuit ventus nubem propellens, fugit umbra volans, evanuit; restitit sol: sol, inquam, æternus, Deus cujus in manu projectus vertitur orbis; cujus oculi metiuntur immensa, nutus omnia creavit, & gubernat; quo præsentem justus Rege major, Rex nihil magnum habet præter justitiam. Ubi jam centuriones, præfecti, cohortes? ubi Diadema, Sceptrum, Imperium? Disjecit mors, mors atra dissipavit omnia. Deus; ecce Deus. Qui si in scrutando, si in iudicando gravior fuerit..... Indulgentem perhibent esse sapientes; clementiâ, benignitate, collatis in homines beneficiis libenter capiendum; levibus noxis, brevibus erroribus in perpetuâ virtute non implacabilem.

Sed quid ego, Auditores? aut quonam ipse errore deceptus, munus, quod ad me non pertineat, usurpare videor? Non defendo, non deprecor, Auditores. Dolore me perturbatum, rei magnitudine abreptum fateor. Regem meum vidi morientem; regnantem jam, jam nostræ felicitati allaborantem oblitus sum. Veniam dabis; ô! cui

tantum ipsi dolorem ex eâ morte iniustum fuisse sciunt omnes, quem nulla jam Imperii suavitas levare posset, nisi te & virtus officii memor, & vox implorantis populi temetipsum erigere, & ad felicitatem nostram accingere jussisset. Non vereor, ne te in tantâ occasione debitâ laude fraudatum queraris, qui vera gratis, utilia jucundis, consilia laudationibus antepondere assuevisti.

Animum tamen ipse meum explebo. Ea tibi præstabo, quæ vera & tibi, & omnibus placere necesse est.

Nihil irritum fecisti illorum quæ jam antè sperabamus, aut leve eorum quæ nunc etiam confidere possumus, post præclarissima regni exordia, & ipsâ tuâ excellenti indole, & tantis operum tuorum adiutoribus, & revocato in sedes suas patrio legum concilio magis ac magis in dies esse provehenda.

Lugebant fanè boni cives, veteres Franci, iram prorsus coelestem aliquam incidisse, quæ sibi avitam suam quasi religionem eripuisset; non sublato quidem, sed immutatos ritus; superesse integrum regum suorum numen, quod gauderent; remotius tamen à se factum quodammodo, quod ægrè ferrent immeriti; non eosdem esse sacerdotes, quorum lingua fidei suæ iuramenta præire, quorum vox intimi sacrarii oracula sibi prodere, manus vota sua ad idem sacrarium deferre solitæ fuissent.

Et cum indocti homines nunc Asiaticam servitutem, nunc nescio quid Britannicæ insulæ portentum multâ cum ignorantia & vanitate proferrent; mirabamur quidem nos si ea libertas, quæ in aliud nihil, præterquàm in summi amoris licentiam erupisset, ab eo potissimum rege timeri

potuisset, qui summam sibi felicitatem & amare, & amari constituisset. Nec minùs mirum videbatur si fœdus nefarium viri fidelissimi, doctissimi rem absurdam tentare decrevissent; in diversissimo Galliæ statu planè impossibilem, ne in Angliâ quidem adversùs vim naturæ durabilem; si denique ejus impietatis exemplum ab iis præcipuè senatoribus dari potuisset, qui in asserendis Henricorum fascibus cervices suas sceleratorum lictoribus subdere non dubitavissent.

De majestate regum, quâ imminutâ stare Respublica non possit, constitutum fuerat priùs, cùm illi qui jusjurandum suum violare & regi vel jubenti, quoniam sic ipsis videretur, infideles esse noluerant, irascenti cesserunt statim, & maximo pretio, sed ne sic quidem nimio cæteris omnibus egregiè declaraverunt, nihil esse quod regi civis negare debeat, præter illa quæ legibus definitum est nefas esse & dedecus.

De civibus, non quomodo reges regnare vellent, quod sciebamur, nec ab rege quidquam populo timendum, sed quomodo velle se dicerent, hoc restabat, ut sempiterno monumento statueretur.

Tu nubem illam reliquam sapientiæ ac liberalitatis tuæ luce dissipavisti.

Potentiam tuam esse quàm-maximè Deo similem voluisti. Nihil non licere ad benefaciendum; leges secundùm te esse, quarum oculis præcaveri, quarum remediis, si quid mali incideret, sanari juberes; non quæ vetarent, sed monerent; non impedirent, sed expedirent; non necessitatem inferrent, sed auxilium afferrent fluxa ac dissoluta plurima

coagmentare, & in melius restituere non sine multâ cautione volenti.

Homines in summâ maris difficultate deprehenfos, ad malè-certam stationem magnâ salutis publicæ specie devocatos, non modò ab omni noxâ, sed ab omni etiam notâ & suspitione culpæ gravissimo iudicio tuo vindicasti. Vela refecisti; novis auspiciis alacres & bonæ spei ac pietatis plenos, spiritu benignitatis tuæ afflatos ire iussisti; & viam ostendisti, quâ tuti pergant, & sidus illud tuum faustissimum extulisti, quod consulant, à quo nunquam oculos fideles dimoveant, & tempestates quod ferenet, & cœlum purum suo semper quod lumine collustret.

Fruere hâc tuâ egregiâ & singulari virtute, & avo gratus, & populo jucundissimus, & , quisquis rex esse sciet, ejus iudicio rex ipse certissimus.

FINIS.

Approbation de MM. les Commissaires du Collège Royal.

Nous Commissaires nommés par l'assemblée de MM. les Lecteurs & Professeurs-Royaux, pour l'examen de l'Éloge-Funèbre de Louis XV, par M. de VAUVILLIERS; avons jugé cet ouvrage digne de l'impression. A Paris, ce 6 d'Août 1774.

GARNIER, BEJOT.

JE soussigné, Doyen de MM. les Lecteurs & Professeurs-Royaux, certifie qu'ils ont accordé à M. de VAUVILLIERS, notre Confrère, leur privilège en commandement pour l'impression du Discours qu'il doit prononcer à la louange du feu Roi, Louis XV. Fait à Paris, ce 6 du mois d'Août 1774.

CAPPERONNIER.

SUPPLEMENTUM SENATUM

GRATIA

POST REDITUM

REACTIO

DE REACTIO

